فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره چهل و ششم، بهار ۱۴۰۳- صفحات ۲۷۷-۲۵۳

نقش حسابداری مدیریت در رفتار فردی و اجتماعی (رویکرد نظریه زمینه بنیان)

نوع مقاله: پژوهشی

حبیب دانشمندپور[۱]
عسگر پاک مرام[۲]
سعید جبارزاده کنگرلویی[۳]
جمال بحری ثالث[۴]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۶/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۸/۱۵

چکیده

حسابداری مدیریت به عنوان یک مرکز اطلاعاتی عامل تاثیرگذاری در عوامل رفتاری گوناگون و سازه های متنوع رفتاری دارد. عوامل رفتاری حسابداری مدیریت به عنوان تهیه کنندگان اطلاعات این مرکز و مدیران به عنوان استفاده کنندگان عمده اطلاعات حائز اهمیت می باشد. هدف این پژوهش ارائه الگوی نقد رفتار فردی و اجتماعی در حسابداری مدیریت رفتاری است که با استفاده از رویکرد کیفی (نظریه داده بنیاد) می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات، مصاحبه نیمه ساختار یافته با خبرگان بود. به این منظور در سال ۱۴۰۱ با استفاده از رویکرد نمونه‌گیری هدفمند (گلوله برفی) با ۱۲ نفر از خبرگان که در زمینه حسابداری مدیریت صاحب نظر و دارای تجربه بوده‌اند، مصاحبه‌های عمیق تا مرحله اشباع صورت گرفت. داده‌های پژوهش با استفاده از روش کدگذاری و با بهره‌گیری از نرم افزار مکس کیوداه مورد تحلیل قرار گرفت. براساس الگوی ارائه شده نتایج نشان داد که که مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر حسابداری مدیریت رفتاری مقوله‌هایی مانند فازهای روانشناختی شامل روانشناسی شناختی، روانشناسی انگیزش و روانشناسی اجتماعی می‌باشد. مقوله محوری در این پژوهش حسابداری مدیریت رفتاری در سطوح فردی، گروهی، سازمانی و اجتماعی می‌باشد. دو مقوله اصلی یعنی عوامل مدیریتی و اثرات تکنیک های حسابداری مدیریت شرایط زمینه‌ای را تشکیل

---

۱ دانشجوی دکترای حسابداری، واحد ارومیه ، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران
daneshmandhabib@yahoo.com
۲ دانشیار گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران (نویسنده مسئول)
pakmaram@bonabiau.ac.ir
۳ دانشیار گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران s.jabbarzadeh@iaurmia.ac.ir
۴ دانشیار گروه حسابداری ،واحد ارومیه ،دانشگاه آزاد اسلامی ،ارومیه ، ایران J.bahri@iaurmia.ac.ir
۵ Maxqda

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

دادند. اولین مقوله از شرایط زمینه‌ای مربوط به مدیریت پروژه و مدیریت ریسک می‌باشد. مدیریت ریسک در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری زمینه سازی سطوح مختلف آن را فراهم می آورد. دومین مقوله شامل اثرات اطلاعاتی و انگیزشی است. شرایط مداخله‌گر دارای دو مقوله اصلی مهارت های رفتاری و اجتماعی و مفاهیم اولیه حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد.

واژگان کلیدی: حسابداری مدیریت رفتاری، رفتار فردی و گروهی، داده بنیاد
طبقه بندی JEL : H83, B31, C23

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

مقدمه

اغلب افراد اهداف متنوعی را بدون در نظر گرفتن ارزش آن پیگیری می کنند، زیرا آنها منافع را از اهداف متنوع اجتماعی و روانشناسی دریافت می کنند. برای نمونه اهدافی مانند عزت نفس، منصف بودن، صداقت و هویت اجتماعی. تعیین این اهداف و درک چگونگی ارزش این اهداف در برابر ارزش پولی آنها برای درک تصمیم گیری اهمیت بیشتری دارد(گلویچ[۱] و همکاران، ۲۰۰۶). حسابداری مدیریت می تواند این رفتارها و ظواهر اجتماعی را تحت تاثیر قرار می دهد(تیلور[۲] و همکاران، ۲۰۰۶). هنجارهای اجتماعی مانند تناسب، صداقت و ارتباط متقابل به تعیین اثرات حسابداری مدیریت در رفتار افراد کمک می کند. تاثیر هنجارهای اجتماعی مربوط به مضمون است. تبادل پیچیده هنجارهای اجتماعی، منافع شخصی و حسابداری مدیریت می توانند نتایج غیرحسی را اغلب واگذار کند. نظریه های اقتصادی و اجتماعی پیش بینی می کند که تاثیر اطلاعات عملکرد نسبی به چگونگی تاثیر اطلاعات بر عقاید افراد در مورد موقعیت آنها بستگی دارد. نظریه اقتصادی پیش بینی می کندکه احتمال موفقیت افزایش می یابد و سود حاشیه ای تلاش ها افزایش می یابد و باعث تحریک تلاش های بیشتر می شود. نظریه روانشناسی پیش بینی می کند که اطلاعات عملکرد نسبی باعث افزایش تعهد اجرای اهداف می شود و این اطلاعات نشان می دهد افراد احتمال زیادی برای موفقیت دارند و تلاش افزایش می یابد. هر دو نظریه اقتصادی و روانشناسی پیش بینی می کنند که زمانیکه اطلاعات عملکرد نسبی نشان می دهد افراد دارای احتمال کمی در موفقیت هستند، تلاش آنها کاهش می یابد. بنابراین عملکرد هم کاهش خواهد یافت(هنان[۳] و همکاران، ۲۰۰۸).

حسابداری مدیریت به عنوان یک مرکز اطلاعاتی عامل تاثیرگذاری در عوامل رفتاری گوناگون و سازه های متنوع رفتاری دارد. عوامل رفتاری حسابداری مدیریت به عنوان تهیه کنندگان اطلاعات این مرکز و مدیران به عنوان استفاده کنندگان عمده اطلاعات حائز اهمیت می باشد. عوامل رفتاری در دو سطح خرد و کلان قابل توصیف می باشد. مولفه های رفتاری در سطح خرد شامل رفتار خرد و رفتار گروهی حسابداران مدیریت بوده و در سطح کلان شامل رفتار سازمان به عنوان یک مجموعه واحد و شرایط سازمان و عوامل محیطی طبقه بندی نمود. از طرفی با توجه به اینکه "رفتار"، موضوع علم روانشناسی و جامعه شناختی می باشد، لذا برای بسط حسابداری مدیریت رفتاری، نظریه های روانشناختی مرتبط با حسابداری مدیریت شامل نظریه های شناختی، نظریه های

---

۱ Gilovich

۲ Teylor

۳ Hannan

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

روانشناختی- اجتماعی، نظریه های مدرن جامعه شناختی، نظریه های انگیزشی، نظریه های جامعه شناختی، نظریه نقش، نظریه های تغییر نگرش، مطرح می شوند. کاربرد این تئوری ها در خصوص اثرات تصمیم گیری حسابداری مدیریت به دو اثر کلی انگیزشی و اطلاعاتی قابلیت بررسی دارد. تئوری روانشناسی اجتماعی قاعده ارتباط اجتماعی را پیش بینی می کند که اشخاص می توانند هم یک منطق فکری و هم یک منطق گروهی داشته باشند که آنها را به رقابت یا مشارکت با سایر مردم تحریک می کند. وقتی مردم به عنوان اشخاصی با مرزهای نسبی ادراکی یا فیزیکی مطرح می شوند، آنها یک گرایش "من" دارند و در منافع شخصی رفتار رقابتی را به کار می گیرند. در مقابل وقتی مردم به عنوان یک گروه مطرح می شوند، آنها یک گرایش "ما" دارند و رفتار مشارکتی را به قصد بهبود رفتار گروه به کار می گیرند. حسابداری مدیریت می تواند بر قواعد ارتباط اجتماعی اثر بگذارد و مرکز مسئولیت را مرزبندی کند. به طوری که هر مدیر بخش یک مرکز جداگانه است یا کل مدیران بخش یک فرآیند سازمانی را تشکیل می دهند و یا محصول می تواند یک مرکز مشابه باشد. به طور مشابه، بودجه ها، معیارهای عملکرد یا تشویق ها می تواند برای هر مدیر یا برای گروه مدیران طراحی شود(تیلور و همکاران، ۲۰۰۶). رو[۱](۲۰۱۴) در زمینه تیم وظیفه ای- مقطعی شواهد تجربی موافق با پیش بینی ارائه نمود که بیان می کند اثرات مرزهای ایجاد شده توسط حسابداری مدیریت بر تصمیمات اشخاص برای شرکت کردن در تیم اثر می گذارد. در این پژوهش طبق مدل هیچ یک از اعضای تیم حسابداری مدیریت مشارکتی نخواهند داشت. در مقابل، تئوری روانشناسی اجتماعی پیش بینی می کند که تصمیمات افراد برای همکاری و کمک کردن به ارتباط اجتماعی وابسته خواهند شد. رو(۲۰۱۴) دو قاعده ارتباط اجتماعی را به کار می گیرد: مرزهای مرکز مسئولیت(عملیاتی شده به عنوان ساختار گزارش حسابداری) و ساختار تیمی(رو در رو یا توزیع شده). گزارش حسابداری ساختار بندی شده به طوری که هر شرکت کننده یک گزارش را از تصمیمات ممکن مختلف دریافت می کند. همچنین طبق پژوهش رو و همکاران(۲۰۱۸) مدیران باید اطلاعات محرمانه درباره توانایی عملکرد و منابع بلااستفاده را فاش نمایند تا هنگامی که این آشکارسازی بتواند بر عملکرد سازمانی بالاتر منجر شود. تئوری قاعده تصمیم پیشنهاد می کند که وابستگی به خصوصیات سازمانی در شرایط مشخص می تواند هم به عنوان مساله دشوار اخلاقی و هم یک واکنش استراتژیک مطرح شود و تشکیل یک مساله دشوار اخلاقی احتمالاً بیشتر به انتخاب رفتار اخلاقی فردی به عنوان یک هدف و به کار گرفتن آن در رفتار منجر می شود.

از این رو با عنایت به عدم توجه به رابط های اجتماعی مبتنی بر نظریه روانشناسی اجتماعی در حسابداری مدیریت در ایران، مسئله این پژوهش چگونگی درک میزان رفتار تصمیم

---

۱ Rowe

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

گیرندگان(رابطهای فردی و اجتماعی) در قبال گزارش های حسابداری مدیریت با در نظر گرفتن نظریه روانشناسی اجتماعی و تئوری قاعده تصمیم و همچنین با توجه به تحقیقات انجام‌شده در ایران در این زمینه با تاکید بر مسائل روانشناختی و اجتماعی، پژوهش حاضر مؤلفه‌هایی را مورد آزمون قرار داده که در تحقیقات قبلی آزمون نشده است و موارد مشابهی برای آن وجود ندارد. لذا، در این پژوهش چارچوب سازی زمینه رفتار تصمیم گیرندگان با تاکید بر مسائل روانشناختی و اجتماعی با تاکید بر نقش حوزه حسابداری مدیریت آشکار می‌شود؛ بنابراین به توجه به مطالب فوق، مسئله این پژوهش را می توان درک چگونگی زمینه رفتار تصمیم گیرندگان با تاکید بر حسابداری مدیریت تعریف کرد، که این مهم با اتکاء به آزمون نظریه روانشناسی اجتماعی و تئوری قاعده تصمیم صورت خواهد گرفت. بنابراین با توجه به مطالب فوق، این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال است که چه الگویی برای چارچوب سازی زمینه رفتار تصمیم گیرندگان با نقش حسابداری مدیریت مناسب است؟ به منظور پاسخ به این سؤال، از نظریه های روانشناسی اجتماعی و نظریه های جامعه شناختی بهره گرفته خواهد شد. ازاین‌رو، انتظار می‌رود نتایج پژوهش حاضر بتواند به مدیران، حسابداران مدیریت و مالی و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی در درک بهتر چارچوب سازی زمینه رفتاری تصمیم گیرندگان در قبال حوزه حسابداری مدیریت کمک کرده و آن‌ها را در اتخاذ تصمیم‌های صحیح مدیریتی، مالی و سرمایه‌گذاری کمک نماید.

این پژوهش با طرح مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع و همچنین تبیین روش پژوهش و سوال های برگرفته از مسئله و مبانی نظری پژوهش ادامه یافته و سپس به تشریح نتایج آزمون سوالات پرداخته است؛ و درنهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادها بیان می‌گردد.

۱. مبانی نظری

با نگاهی به ادبیات علوم انسانی (به خصوص در حوزه های مدیریت و اقتصاد بیانگر این است که این علوم، در طول حیات رشد و توسعه خود از یک وضعیت مکانیکی، مجرد، منطقی، انتزاعی و به دور از عوامل متاثر از رفتارها و هنجارهای روان شناسی (کلاسیک) به، یک وضعیت منعطف، عملیاتی، واقع‌گرایانه و منطبق با هنجارها و واقعیت‌های روانشناختی انسانها (نئوکلاسیک یا مدرن) تغییر یافته است (مشیری و جلیلی، ۱۳۸۸). اگر چه این وضعیت برای تمام حوزه‌های علوم انسانی امری محتوم بوده است، اما تاریخچه این رویداد برای تمامی این علوم یکسان نبوده است. مثلاً در حالی که این نقطه عزیمت در مدیریت در دهه ۱۹۳۰ میلادی تحقیقات مشهور هاتورن محقق و گشت، اما این تحول در اقتصاد (و متعاقب آن در حوزه مدیریت مالی) تا توسعه رشته اقتصاد آزمایشگاهی در اواخر دهه میلادی به تعویق افتاد. حسابداری مدیریت نیز در این

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

رهگذر یک استثناء نبوده و چنـین نقطه عطفی را (به خصوص در دهه اخیر) آغاز و تجربـه کرده است، که این تجربه و چالش بیشتر معطوف به آن دسته از وظایف و تکالیف حسابداری مدیریت کـه در حوزه تصمیم‌گیری‌های کـلان و عموماً شـناختی[۱] و قضاوتی[۲] قرار می گیرد، می‌باشـد. کـاربرد تئـوری روان شناسی برای مطالعه تکنیک‌های حسابداری مدیریت با کار آرگریس آغاز شد. وی بررسی نمود که چگونه انگیزه‌ها و مسائل روانشناسی اجتماعی در عملکرد حسابداری مدیریت اثرگذار هسـتند. اگرچه امروزه تاثیر عوامل و هنجارهای رفتـاری-روان‌شناسی مدیران در حوزه تصمیم‌گیری‌های‌حسابداری مدیریت یک امر سرنوشت ساز می باشد، و در این رهگذر قاعـدتاً اختلاف نظـری بـین صـاحب‌نظـران و محققـان وجـود ندارد، اما نحوه تاثیر، میزان تاثیر، کمیـت و کیفیـت، پایایی و استمرار و ... عوامل روان شناسی برای تصمیم‌گیری در حسابداری مدیریت و نیز متغیرهای محیطی و سازمانی و بالاتر از آن برون داد مجموعه این عوامل از جمله موضوعات چالش برانگیز است. در واقع نظام اطلاعاتی حسابداری مدیریت بعنوان یک نظام اطلاعاتی جامع تحت تاثیر عوامـل محیطی و محـاطی گوناگون و ملاحظات و مولفه‌های رفتاری مختلف قرار دارد. تاثیر روان شناسی و عوامل رفتاری در حوزه حسابداری مدیریت از دو سـوی تهیـه کننـدگان اطلاعـات(حسابداران مدیریت) و استفاده کنندگان عمده اطلاعات (مدیران) مطرح می‌باشـد.

تصمیم گیری، شناسایی راه کمک به مدیران در رهبری و کنترل فعالیت‌های عملیاتی. رهبری و کنترل عملیات روزمره نیازمند مجموعه متنوعی از اطلاعات مربوط به فرایند تولید یا ارائه خدمات است. مثلاً در رهبری فعالیتهای عملیاتی، مدیریت به اطلاعات مربوط به اقلام بهای تمام شده کالاها و خدمات نیاز دارد تا بتواند در تصمیمات قیمت گذاری از آن استفاده کند. بالاخره در کنترل فعالیتهای عملیاتی، مدیریت ناگزیر است که بهای تمام شده واقعی را با اقلام بودجه شده مقایسه نمایند(رضایی و همکاران، ۱۳۹۲). یکی از وظایف اصلی مدیران سطوح بالای سازمان اتخاذ تصمیم نمودن می‌باشد. این وظیفه اگر چه بسیار خطیر ولی به طور قطع و یقین همانگونه که اشاره شد در انحصار مدیران سطح بالای سازمان نیست زیرا مدیران در سایر سطوح سازمانی برای حصول به اهداف شغلی به اتخاذ تصمیم‌هایی اقدام می‌کنند که با توجه به درجات شغلی و سطوح سازمانی مدیران و اهمیت موضوع دارای تفاوت‌های ماهوی با تصمیم‌گیری‌های مدیران سطوح بالای سازمان می‌باشد(گونزالز و همکاران[۳]، ۲۰۰۲). تصمیم‌گیری از یک طرف خاتمه یک جریان فکری و مشورتی برای رسیدن به هدف مورد نظر می‌باشد و از طرف دیگر با حصول به هدف، خود نقطه آغازی برای

---

۱ cognitive

۲ judgmental

۳ Gonzalez

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

یک سلسله بررسی‌ها و تحقیقاتی می‌شود که تصمیم‌گیری‌های جدید را پایه‌گذاری می‌کند و اصطلاح تصمیم‌گیری برای تصمیم‌گیری که توسط دو نفر از محققین به نام‌های میلر و استار به کار برده شده است روشنگر این امر می‌باشد(کادر و همکاران[۱]، ۲۰۰۴).

در نظام اطلاعاتی حسابداری مدیریت، حسابداران مدیریت به عنوان تهیه کنندگان اطلاعات و مدیران به عنوان استفاده کنندگان عمده اطلاعات مطرح می باشند. رفتار کاربرد روان شناسی و عوامل رفتاری در حوزه حسابداری مدیریت از منظر حسابداران مدیریت و مدیران قابل بررسی می باشد. به عبارت دیگر اینکه آیا حسابداران مدیریت و مدیران همه اطلاعات موجود را در فرآیند تصمیم گیری در نظر می گیرند؟ آیا آنها بطور منطقی این اطلاعات را پردازش یا جستجو می کنند یا اینکه ذهن و رفتار آنها می تواند بر رویه های حسابداری مدیریت و بکار گیری آن رویه ها موثر باشد؟ بعبارت دیگر آیا رفتار حسابداران مدیریت در کاربست تکنیک ها و فرآوری اطلاعات، تدارک و ارائه آن، متاثر از تمایلات و تاثیرات رفتاری است؟ آیا مدیران در امر تصمیم گیری بطور عقلایی و منطقی رفتار می کنند یا اینکه سوگیرهای شناختی و احساسی آنها می تواند بر تصمیمات اثرگذار باشند؟ و بالاخره اینکه آیا تمایلات و تاثیرات رفتاری حسابداران مدیریت و مدیران بصورت فردی مطرح می باشد یا اینکه در تعامل با گروه، سازمان یا شرایط محیطی قرار دارد ؟ از جمله سوالات چالش برانگیز در این حوزه می باشند. در پاسخ به سوالات فوق می توان حسابداری مدیریت را در یک طبقه بندی کلی، در دو سطح خرد و کلان مورد بررسی قرار داد. حسابداری مدیریت رفتاری در سطح کلان، ملاحظات و عوامل رفتاری سازمان به عنوان یک مجموعه واحد و شرایط محیطی را شناسایی و بررسی می کند. اما حسابداری مدیریت رفتاری در سطح خرد ملاحظات و عوامل رفتاری در سطح فرد و گروه را بررسی می کند به گونه ای که آنها را از بازیگران عقلایی مفروض در تئوری اقتصاد کلاسیک متمایز می سازد. در این سطح، حسابداری مدیریت رفتاری یکی از مفروضات بنیادی اقتصاد نئوکلاسیک و مالی کلاسیک یعنی فرض عقلایی بودن تصمیم گیرندگان را به چالش می‌گیرد، جائیکه حسابداری مدیریت رفتاری می‌خواهد نشان دهد در دنیای واقعی رفتار تصمیم گیرندگان با عقلایی بودن اقتصاد نئوکلاسیک سازگاری ندارد. در واقع اثرات تمایلات یا سوگیری های فردی تصمیم گیرندگان بر تکنیک های حسابداری مدیریت در این حوزه مطرح می شود. به عبارت دیگر می توان حسابداری مدیریت را بر اساس مولفه های رفتاری در چهار حوزه فرد، گروه، سازمان و شرایط محیطی تفکیک نمود. حسابداری مدیریت رفتاری در حوزه فرد، روی خصوصیات و ویژگی های افراد به تنهایی و یا پاسخ افراد به مجموعه خاص از اطلاعات حسابداری، محرک های مرتبط حسابداری و مجموعه های مرتبط حسابداری متمرکز می

---

۱ Kader

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

شود. حسابداری مدیریت رفتاری در حوزه گروه، شامل بررسی فعالیت های تعداد کمی از افراد تحت عنوان اعضای گروه می باشد. تمرکز حسابداری مدیریت رفتاری در حوزه سازمان روی خصوصیات یک واحد سازمانی متمرکز می باشد که ممکن است با مرزهای قانونی یک شرکت یا بخشی از یک شرکت بزرگتر توصیف شود. حسابداری مدیریت رفتاری در حوزه جامعه (شرایط محیطی)، نقش حسابداری را در جامعه بیان می کند. این مطالعات شامل انعکاس تاثیر متقابل حسابداری و جامعه می باشد. تاثیر متقابل می تواند به شکل فشار بیرونی بر حسابداری و نقش حسابداری بر دنیای بیرونی باشد(رهنمای رودپشتی، ۱۳۹۲).

تئوریهای روان شناسی حاکم بر حسابداری مدیریت رفتاری در برگیرنده سه حوزه روان شناسی شناختی، روان شناسی انگیزش و روان شناسی اجتماعی می باشد. تئوری های مطرح در حوزه روان شناسی شناختی شامل تئوری تصمیم‌گیری رفتاری و قضاوت و عملکرد تصمیم‌گیری می‌باشد. مفاهیم قضاوت احتمالی، ابتکارات و سوگیری ها، تئوری چشم انداز و قالب بندی، ابتکارات جستجو و کارکرد گرایی احتمالی در سطح تئوری تصمیم گیری رفتاری در حوزه روان شناسی شناختی مطرح می باشد. همچنین مفاهیم مدل های ذهنی و اثرات پیامدهای تصمیم گیری در سطح قضاوت و عملکرد تصمیم گیری قابل بررسی می باشند. تئوری های مطرح در حوزه روان شناسی انگیزش شامل تئوری تعیین هدف، تئوری سازگار گرایی، تئوری عدالت سازمانی، تئوری انتظار، تئوری اختیار، تئوری سازگاری فرد و محیط و تئوری خواسته می باشد. همچنین، تئوری های مطرح در حوزه روان شناسی اجتماعی نیز شامل تئوری نقش، تئوری قیاس اجتماعی و تئوری شناخت اجتماعی می باشند(بیرنبرگ[۱]، ۲۰۱۱).

۲. پیشینه پژوهش

کاظمی نجف آبادی(۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی اثر تقوا بر تصمیم گیری اخلاقی در کسب و کار از منظر اقتصاد اسلامی پرداخته است که نتایج حاکی از آن است که تقوا موجب بهبود تصمیم گیری اخلاقی در کسب و کار در هر چهار مرحله حساسیت، قضاوت، تمایل و رفتار اخلاقی می گردد. حسینی و مشیری(۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی انتقادی دیدگاه ها و جریان های اقتصاد اسلامی پرداخته و در بررسی های انجام شده این نتایج به دست آمد که اولا! موضوع اقتصاد اسلامی، رفتارهای انسان در زمینه تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات در جامعه اسالمی با لحاظ یک حرکت تکاملی از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب است. ثانیاً هدف نهایی این علم، تغییر

۱ Birnberg

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

وضعیت موجود به وضعیت مطلوب است و روش آن در ساحت شناخت وضعیت موجود، ابزار جرح و تعدیل شده اقتصاد متعارف و در ساحت تعیین وضعیت مطلوب است. مرادزاده زرگر و همکاران(۱۴۰۲) در پژوهشی نشان دادند که محدودیت در حق گزینش و کنترل احساس پشیمانی موردانتظار برتصمیم گیری اخلاقی حسابداریان اثرگذار است. همچنین، مصاحبه های انجام شده در این پژوهش با صاحبنظران، مدیران و نیز بررسی مطالعات پیشین، عوامل متعددی را برای هر متغیر نمایان ساخت که این عوامل راه را برای دستیابی به راهکارهای مناسب هموار می کند. این عوامل عبارتند از، ساختار مالکیت، عوامل درون شرکتی، عوامل برون شرکتی، عوامل موسسه حسابرسی، ویژگی های مدیران و صاحبکاران، عوامل مالی و حسابداری، ویژگی های حسابرسی و بازار رقابتی حسابرسی.

رهنمای رودپشتی و همکاران (۱۳۹۴) طبق تحقیق صورت گرفته، تئوری های روانشناسی در حسابداری مدیریت در غالب اثرات انگیزشی و اثرات اطلاعاتی گروه بندی شده است. در ادبیات اثرات انگیزشی اثرات نقاط مرجع، تناقضات داخلی یا ناسازگاری بین بازنمایی ذهنی و رفتار در غالب تئوری های هدف گذاری، سطح آرمانی، عدالت سازمانی، چشم انداز، ناهنجاری شناختی، اسناد و شناخت محیط، مطرح و تحلیل گردیده است. نتایج حاکی از آن است که نظریه های روانشناسی با تمرکز و شناخت عمیق تر پدیده های ذهنی افراد، بجای پدیده های عینی سازمانی می تواند برای تشریح و تحلیل علت و اثرات روش های حسابداری مدیریت مورد استفاده قرار گیرد. در نتیجه به طور فزاینده ای آشکار می‌شود که تئوری های چند گانه روانشناسی ارتباط بالقوهای با هر کدام از روشهای حسابداری مدیریت دارند. رهنمای رود پشتی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی اثرات سوگیری های رفتاری در سطح قضاوت بر کارکرد تکنیک های حسابداری پرداخته و نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین سو گیری های فر اعتمادی، بهینه بینی و کارکرد تکنیک حسابداری مدیریت رابطه معکوس و معناداری مشاهد گردید و سوگیری نماگرایی و کارکرد تکنیک فاقد رابطه معنادار می باشد.

کمال[۱] (۲۰۱۵)، در پژوهشی بیان نمود که تکنیک های حسابداری مدیریت بر تمام فرایندهای حسابداری مدیریت تاثیر گذاشته و از نقش ساده تعیین هزینه ها برای بهایابی و کنترل مالی، به نقش پیشرفته ایجاد ارزش از طریق بهبود فرایند بهره برداری از منابع، نغییر مسیر داد. همچنین نتایج حاکی از این امر هستند که محیطی که حسابداری مدیریت در آن فعالیت می کند نیز با هر ساختار سازمانی و تحت هرشیوه ای از مدیریت، با پیشرفت در فن آوری اطلاعات در بازارهای

---

۱ Kamal

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

رقابتی تا حد معنی داری تغییر یافته است. برینبرگ[۱](۲۰۰۷) هدف از مدل های اقتصادی وظایف حسابداری مدیریت عبارت است از روشن سازی ساختارهای با اهمیت که به درک انبوهی از فاکتورها مشکل دارند. این روشن سازی ساختارها به ساده سازی نیاز دارد و این ساده سازی نیازمند بکارگیری مدل های ریاضی قابل ردیابی می باشد که ممکن است راه حل های کمتر بهینه ای برای شرایط واقعی ایجاد نماید.

۳. پرسش های پژوهش

با توجه به اینکه این پژوهش به روش کیفی انجام شده است، لذا این رویکرد که منجر به استفاده از نظریه داده بنیاد شده است، فرضیه‌ای وجود ندارد و از آنجا که تحقیق حاضر به دنبال ارائه الگوی مناسبی برای رفتار فردی و گروهی در قلمرو حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد، ابتدا به دنبال یافتن مولفه‌های مناسب برای تبیین الگوی مورد نظر خواهیم بود که در این راستا سوالات زیر را مطرح شده است:

سوال ۱: مولفه‌های مناسب برای حسابداری مدیریت رفتاری شامل چه مواردی می‌باشند؟

سوال ۲: الگوی پیشنهادی مطلوب برایحسابداری مدیریت رفتاری چیست؟

سوال ۴: شرایط علّی چه هستند؟ شرایط زمینه‌ای در شکل گیری حسابداری مدیریت رفتاری کدامند؟ مولفه‌های مداخله‌گر کدامند؟ راهبردهای حسابدرای مدیریت رفتاری کدامند؟ پیامدهای حسابداری مدیریت رفتاری چیست؟

۴. جامعه آماری و روش‌شناسی

هدف پژوهش حاضر، طراحی الگوی رفتار فردی و گروهی در قلمرو حسابداری مدیریت رفتاری ازنظر خبرگان به روش نظریه‌پردازی زمینه بنیان است. درنتیجه از منظر بعد زمانی، مقطعی است؛ زیرا مصاحبه‌ها در سال ۱۴۰۱ انجام‌شده‌اند. از منظر هدف، به دلایل پیش رو از نوع اکتشافی است؛ پژوهشی با موضوع طراحی الگوی رفتار فردی و گروهی در قلمرو حسابداری مدیریت رفتاری، با روش این پژوهش(نظریه‌پردازی زمینه بنیان) در کشور انجام‌نشده است؛ نتایج این پژوهش به ارائه یک نظریه منتج می‌شود و یافته‌های این پژوهش دانش موجود را در زمینه رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری توسعه می‌دهد.

این پژوهش، از منظر فرایند اجرا(نوع داده‌ها)، از نوع کیفی است؛ زیرا در این روش پژوهش، بخش اول(داده‌ها)، از منابع مختلفی مانند مصاحبه، مشاهده و مشارکت گردآوری می‌شود که در

---

۱ Birnberg

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

این پژوهش نیز داده‌ها با مصاحبه و پرسشنامه جمع‌آوری‌شده‌اند. همچنین درروش پژوهش کیفی، بخش دوم شامل روش‌های تحلیلی و تعبیر و تفسیری است که برای رسیدن به یافته‌ها یا نظریه‌ها به کار می‌رود. این روش‌ها شامل شیوه‌های مفهوم‌پردازی از داده‌ها است که به کدگذاری مرسوم است. در این پژوهش نیز از روش‌های کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده‌شده است. بخش سوم روش پژوهش کیفی، عبارت است از گزارش‌های نوشته‌شده یا ترسیم نمودارها و شکل‌ها با ارائه شفاهی که در این پژوهش از روش نموداری استفاده‌شده است. همچنین در این پژوهش از منظر نتیجه اجرا از نوع بنیادی است که باهدف کشف ماهیت پدیده‌ها انجام می‌شود. از منظر منطق اجرا(یا نوع استدلال) از نوع استقرایی است؛ زیرا در این پژوهش مصاحبه‌شوندگان با توجه به تجربه‌های خود درباره نتایج پدیده‌ها توضیحات خود را ارائه می‌کنند.

در این پژوهش از گروه‌های کانونی قبل از انجام پژوهش، مصاحبه‌های زمینه‌ای صورت می‌پذیرد. برای این منظور از تعدادی متخصصین حسابداری مدیریت و خبرگان مصاحبه به‌عمل‌آمده و بینش‌های به‌دست‌آمده حاصل این مصاحبه اولیه به‌منظور توسعه و بهبود رهنمود مصاحبه، استفاده می‌گردد. بعد از انجام مصاحبه گروه‌های کانونی، رهنمود مصاحبه تهیه گردیده تا نسبت به دستیابی: الف) یکنواختی و پوشش پرسش‌های پژوهش (موضوعات موردپژوهش)، ب) کاهش سوگیری‌های محقق نسبت به مسائل از پیش پنداشته و ج) طرح پرسش‌های کلیدی به‌منظور کاویدن تجارب مشارکت‌کنندگان، اطمینان حاصل گردد. شایان‌ذکر است رهنمود مصاحبه در اختیار چند تن از صاحب‌نظران دانشگاهی و حرفه قرارگرفته و نظرات ایشان اخذ و اصلاحات نهایی به وجود خواهد آمد. مصاحبه‌ها نیمه ساختاریافته و در اغلب موارد مصاحبه‌شونده برای پاسخ‌های باز و مستقل ترغیب می‌گردد. در مصاحبه نیمه ساختاریافته سؤال‌ها از قبل طراحی و هدف کسب اطلاعات عمیق از مصاحبه‌شونده هست بوده و در هر پاسخ ممکن است با سؤال‌های دیگر موردبررسی بیشتر قرار گیرد.

هدف پژوهش حاضر این است که عوامل مؤثر بر رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری از دیدگاه گروه‌های مختلف که چهار گروه عمده درگیر با آن (متخصصان روانشناسی، حسابداران و مدیران حسابداری، اعضاء هیئت علمی و مدیران نهادهای نظارتی) می باشد. این چهار گروه عمده بر اساس زنجیره نقد رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری انتخاب‌شده‌اند درواقع این زنجیره به افراد و فرایندهایی اشاره دارد که در تصمیمات حسابداری مدیریتی می‌توانند نقش داشته باشند. در این زنجیره همه اجزا باید دارای ارتباطی نزدیک باشند تا به تصمیم گیری مطلوب حسابداری مدیریت بیانجامد. درواقع در پژوهش حاضر مبنای ارائه الگوی عوامل مؤثر بر نقد رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری مصاحبه از خبرگان حرفه‌های مورداشاره بر

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

طبق نوعی از پژوهش کیفی به نام نظریه‌پردازی زمینه بنیان و الگوی جامع حاصل از آن می‌باشد. به نظر می رسد انجام تحقیقی در ایران به‌منظور کشف و شناسایی عوامل و سازوکارهای بیرونی حاکم بر مقوله اصلی از دید گروه‌های مختلف با استفاده از تئوری زمینه‌بنیان می‌تواند علاوه برگشایش چشم‌انداز جدید در مورد تحقیقات مربوط به زمینه پژوهش، زمینه لازم برای ارتقاء تصمیم گیری مدیران را فراهم سازد. با توجه به مطالب عنوان‌شده، پرسش اصلی که این تحقیق به دنبال یافتن پاسخ برای آن می‌باشد، این است که الگوی رفتار فردی و گروهی در قلمرو حسابداری مدیریت رفتاری از دیدگاه گروه‌های مختلف کدام است؟

۵. یافته‌های پژوهش

مقوله اصلی در این پژوهش رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری است. نمونه‌ها در نظریه‌پردازی زمینه بنیان، عموماً به‌صورت هدفمند و به روش گلوله برفی انتخاب می‌شوند. نمونه‌گیری گلوله برفی یا زنجیره‌ای، یعنی انتخاب شرکت‌کنندگانی که به نحوی با یکدیگر پیوند دارند و پژوهشگر را به دیگر افراد همان جامع راهنمایی می‌کنند. به‌بیان‌دیگر، در مصاحبه، ابتدا تعدادی از اشخاص صاحب‌نظر و دارای تحصیلات و تجربه کافی مرتبط با موضوع پژوهش انتخاب شدند و در پایان مصاحبه از آن‌ها خواسته شد سایر افراد مطلع و صاحب‌نظر در خصوص موضوع پژوهش را معرفی کنند. بر اساس این، تعداد ۱۲ مصاحبه انجام شدند و نمونه‌گیری به اشباع نظری رسید و مصاحبه جدیدی صورت نگرفت. منظور از اشباع نظری، یعنی با انجام آخرین مصاحبه هیچ مفهوم و مقوله جدیدی شکل نگیرد و مصاحبه های انجام‌شده برای شروع تحلیل آماری کفایت می‌کند. میانگین مدت‌زمان مصاحبه برای طراحی الگوی منسجم نقد رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری، حدوداً ۱۸ دقیقه است. برای سنجش روایی و پایایی پژوهش، قبل از شروع مصاحبه‌ها، پس از مصاحبه با ۴ نفر از خبرگان دانشگاه، حرفه و شرکت‌ها و اخذ نظرات آن‌ها، رهنمود مصاحبه تهیه شد و مصاحبه‌ها حول رهنمود مصاحبه صورت گرفت. با افزایش تعداد مصاحبه‌ها، رهنمود مصاحبه‌ها نیز گسترش یافت. روش‌شناسی و انتخاب این افراد بدین شکل است که یا در حوزه تصمیم گیری حسابداری دارای پژوهش یا کتاب چاپ‌شده بوده و یا به‌صورت علمی گزارش رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری را تهیه‌کرده‌اند. کل مصاحبه‌ها با اجازه مصاحبه‌شوندگان ضبط شدند و پژوهشگران هر مصاحبه را چندین بار بررسی کردند. به‌منظور اعتبار یافته‌ها، نتایج تحلیل و کدگذاری برخی از مصاحبه‌ها در اختیار ۴ نفر از مشارکت‌کنندگان در پژوهش و ۴ نفر خارج از مشارکت‌کنندگان قرار گرفت. خبرگان عموماً مدل استخراج‌شده را معتبر تلقی کردند. هدف این پژوهش، طراحی الگوی منسجم نقد رفتار فردی و گروهی در قلمرو حسابداری مدیریت رفتاری است. با ۱۲ نفر از خبرگان حوزه مبانی نظری رفتار فردی و گروهی و

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

سایر صاحب‌نظران مصاحبه عمیق صورت گرفت. در نگاره (۱) مشخصات کلی مصاحبه‌شوندگان گزارش‌شده است.

جدول(۱) : اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان

متغیر	توضیحات	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۰	۰/۷۱
	زن	۲	۰/۲۹
تاهل	متاهل	۱۱	۰/۹۲
	مجرد	۱	۰/۰۸
سن	کمتر از ۳۰ سال	۱	۰/۰۷
	۳۰ تا ۴۵	۸	۰/۵۷
	۴۶ و بالاتر	۳	۰/۳۶
تحصیلات	کارشناسی ارشد	۲	۰/۱۴
	دانشجوی دکتری	۴	۰/۳۵
	دکتری	۵	۰/۵۱
سابقه	۵-۱۰ سال	۳	۰/۲۱
	۱۰-۱۵ سال	۵	۰/۳۶
	۱۵-۲۰ سال	۳	۰/۲۹
	۲۰ سال و بالاتر	۱	۰/۱۴
حوزه تخصص	حسابداران	۱	۰/۱۴
	مدیران و حسابرسان داخلی	۴	۰/۲۸
	اعضاء هیئت علمی	۵	۰/۳۵
	مدیران نهادهای نظارتی	۲	۰/۲۳

منبع: یافته‌های پژوهش

در این پژوهش درمجموع تعداد ۴۰ مفهوم از مصاحبه‌ها استخراج شد که به ۲۹ مقوله فرعی تقلیل یافت. شرح کامل این مقوله‌ها در نگاره(۲) ارائه‌شده است. در این پژوهش مجموعه مربوط به شرایط علّی با یک مقوله اصلی و چهار مقوله فرعی دسته‌بندی شد که در جدول ۲ مشاهده می‌شود.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

جدول(۲): کدگذاری باز و مفاهیم شرایط علّی

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
فازهای روانشناسی	روانشناسی شناختی	یکی از سازه های اثرگذار بر حسابداری مدیریت رفتاری روان شناسی شناختی شامل تئوری تصمیم گیری رفتاری و قضاوت و عملکرد تصمیم گیری می باشد. مفاهیم قضاوت احتمالی، ابتکارات و سوگیری ها، تئوری چشم انداز و قالب بندی، ابتکارات جستجو و کارکرد گرایی احتمالی در سطح تئوری تصمیم گیری رفتاری در حوزه روان شناسی شناختی مطرح می باشد. همچنین مفاهیم مدل های ذهنی و اثرات پیامد های تصمیم گیری در سطح قضاوت و عملکرد تصمیم گیری نیز عواملی اثرگذار بر این مهم می باشند.
	روانشناسی انگیزش	یکی از سازه های اثرگذار بر حسابداری مدیریت رفتاری روان شناسی انگیزش شامل تئوری تعیین هدف، تئوری سازگار گرایی، تئوری عدالت سازمانی، تئوری انتظار، تئوری اختیار، تئوری سازگاری فرد و محیط و تئوری خواسته می باشد.
	روانشناسی اجتماعی	یکی از سازه های اثرگذار بر حسابداری مدیریت رفتاری روانشناسی اجتماعی شامل تئوری نقش، تئوری قیاس اجتماعی و تئوری شناخت اجتماعی می باشند.

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۲ شرایط علّی دارای چهار مقوله فرعی که شامل مقولاتی منجمله روانشناسی شناختی، روانشناسی انگیزش و روانشناسی اجتماعی می‌باشد.
در این پژوهش مقوله محوری رفتار فردی و گروهی در حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد. شرایط محوری به شرح جدول ۳ می‌باشد.

جدول(۳): کدگذاری باز مفاهیم محوری

مقولات اصلی	مقولات فرعی	مفاهیم
حسابداری مدیریت رفتاری	سطح فردی	حسابداری مدیریت رفتاری در سطح فردی در دو مفهوم مطرح می شود که شامل مطالعات انتخاب فردی و مطالعات انتخاب استراتژیک می باشد. در مطالعات انتخاب فردی سوال اصلی در مطالعات انتخاب فردی این است که افراد چگونه مشکلات را حل می کنند. در واقع موضوع این می باشد که یک فرد چقدر مناسب، مسائل را به تنهایی یعنی بدون تعامل با دیگران و بدون تاثیر پذیری از دیگران حل می کند. موضوعات مطرح در این محور شامل: مطالعات مذاکره،

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

		مذاکره با قدرت نابرابر، تاثیر طرف سوم(فرد خنثی)، شهرت و غیره می باشد.
	سطح گروهی	در این سطح، رفتار تعداد کمی از افراد تحت عنوان اعضای گروه می باشد که وجه تمایز این جمع کوچک، پیوستگی و وابستگی آنها می باشد. در واقع فرض می شود که افراد در سطوح یکسان قرار دارند که رفتار آنها منجر به یک رفتار واحد یا گروهی می شود. در تحقیقات حسابداری مدیریت رفتاری در سطح گروه، فعالیت های اعضای گروه مورد بررسی قرار می گیرد. افرادی که در سلسله مراتب سازمانی مختلف قرار دارند در این سطح مورد بررسی قرار نمی گیرند. موضوعات مطرح در سطح گروه شامل: اشخاص در مقابل عملکرد گروه، فرآیند تصمیم گیری گروهی، نقش سیستم های حسابداری و تکنیکی در تصمیم گیری گروهی، نقش محرک ها و انگیزه ها و نقش خصوصیات گروه در عملکردشان می باشد.
عوامل فردی	سطح سازمانی	حسابداری مدیریت رفتاری در سطح سازمانی در دو مفهوم سطح عملی و سطح کل مطرح می شود. سطح عملی متمرکز بر تعامل چندگانه بین گروه کوچکی از افرادی که در سلسله مراتب سازمانی در سطوح مختلف قرار دارند، می باشد. زمانی که گروه بزرگتر می شود تمرکز تحقیق از اعضای گروه یا سازمان معطوف به خود سازمان بعنوان یک کل می شود.
	سطح جامعه	حسابداری مدیریت رفتاری در سطح جامعه، نقش حسابداری را در جامعه و تعاملی که حسابداری با محیط داخلی و بیرونی شرکت دارد را مورد بررسی قرار می دهد و بعبارت دیگر بررسی می کند فشارهای بیرونی منجر به چه تغییراتی در حسابداری می شود. موضوعات مطرح در این سطح شامل: چگونگی تاثیر رویه ها و رویدادهای محیطی بر حسابداری سازمان، روش یا رویه ای که در آن حسابداری برای کنترل یا اداره اعضای یک شرکت یا جامعه مورد استفاده قرار گرفته است، اثر حسابداری شرکت بر محیط بیرونی شرکت و شبیه سازی خط و مشی های کلانی که در بر گیرنده انتخاب های حسابداری نمی باشد نظیر مطالعات مکانیسم های بازار می باشد.

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۳ مقوله محوری در این پژوهش حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد که اولین مقوله اصلی مربوطه به سطح فردی شامل مقولات فرعی مطالعات انتخاب فردی و مطالعات انتخاب استراتژیک است و دومین مقوله اصلی مربوط به سطح گروهی، سومین مقوله اصلی مربوط به سطح سازمانی و در نهایت چهارمین مقوله اصلی مربوط به سطح جامعه یا عوامل محیطی می باشد.

در این پژوهش سه مقوله اصلی یعنی عوامل اقتصادی و عوامل فرهنگی شرایط زمینه‌ای را تشکیل دادند که به شرح جدول ۴می‌باشد.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

جدول(۴):کدگذاری باز و مفاهیم شرایط زمینه‌ای

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
مدیریت	مدیریت پروژه	مدیریت پرژوه می تواند زمینه ساز حسابداری مدیریت رفتاری باشد. بدین معنی یکپارچه سازی تمام جوانب یک پروژه حسابداری مدیریت، به نحوی که دانش و منابع کافی در زمان و مکان مورد نیاز در دسترس باشند و از همه مهم تر، اطمینان یافتن از اینکه خروجی های مورد انتظار به شکل به هنگام، مقرون به صرفه و یا کیفیت کنترل شده ایجاد شوند.
	مدیریت ریسک	مدیریت ریسک در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری زمینه سازی سطوح مختلف آن را فراهم می آورد. منظور از مدیریت ریسک در این حوزه، فرآیند شناسایی، ارزیابی، و واکنش به عدم اطمینان ناشی از فعالیتهای سازمان برای حمایت از دستیابی به اهداف راهبردی حسابداری مدیریت می باشد.
اثرات تکنیک های حسابداری مدیریت	اثر اطلاعاتی	اثرات اطلاعاتی تکنیکهای حسابداری مدیریت شامل این مساله میباشد که افراد منطقی چگونه ابتکارات ذهنی را برای یافتن و پردازش اطلاعات حسابداری مدیریت بکار میبرند و اینکه اطلاعات حسابداری مدیریت چگونه انتخاب و کاربرد ابتکارات ذهنی و بازنمایی های ذهنی افراد را تحت تاثیر قرار می دهد. مسیر و میزان این اثرات تکنیکهای حسابداری مدیریت اغلب وابسته به دانش افراد، تجربه، توانایی و عناصری از وظایف و بستر وظایف افراد می باشد.
	اثر انگیزشی	اثرات انگیزشی شامل اثرات نقطه اتکای ذهنی فرد(اهداف بودجه) و اثرات تضادهای درونی یا ناسازگاری های موجود بین بازنمایی های ذهنی و رفتار فرد می باشد. اثرات انگیزشی نشان می دهد که تکنیک های حسابداری مدیریت چگونه بازنمایی های ذهنی افراد از نتایج و پاداش تصمیم گیری نظیر تعیین هدف، سطح انتظار، استرس را تحت تاثیر قرار می دهد.

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۴ اولین مقوله از شرایط زمینه‌ای مربوط مهارت ها شامل به مهارت های رفتاری و اجتماعی و از سویی دیگر دومین مقوله شامل اثرات تکنیک های حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد که از عواملی شامل اثر اطلاعاتی و اثر انگیزشی تشکیل شده است.
شرایط مداخله‌گر در این پژوهش به شرح جدول ۵ می‌باشد.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

جدول(۵): کدگذاری باز و مفاهیم شرایط مداخله‌گر

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
مهارت های رفتاری و اجتماعی	مهارت رهبری	یکی از سازه های مداخله گر در حسابداری مدیریت ر فتاری نوع و میزان مهارت رهبری مدیران می باشد. شناسایی ویژگیهای شخصیتی مدیران به ویژه خودشیفتگی که تصمیمات آنها را متأثر می سازد و می تواند دلیل عدم شایستگی و بی کفایتی های مدیریتی در سطوح مختلف مدیریت و رهبری سازمان باشد، حائز اهمیت می باشد.
	کار تیمی	بخش مهمی از عوامل موفقیت یا ناکامی یک تیم کاری در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری، پیش و همزمان با شکل‌گیری آن به‌وجود می‌آید؛ مانند: هدف و ماموریت تیم حسابداری مدیریت، انگیزه‌های شخصی، نحوه استخدام و تقسیم مسئولیت‌ها، ساختار و گردش کار، ویژگی‌های شخصیتی مدیر و رهبر تیم از عوامل مداخله گر در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری می باشند.
	مسئولیت پذیری	مسئولیت پذیری یکی از عوامل مداخله گر در حوزه مدیریت رفتاری می باشد. در واقع به کمک این سازه با جهانی شدن و افزایش پیچیدگی های تجاری به همراه پیشرفت چشم گیر در فن آوری موجب گردید حسابداری مدیریت در مورد چگونگی استفاده مدیران واحدهای تجاری وغیر تجاری از اطلاعات حسابداری و سایر اطلاعات مالی مباحثی مطرح می گردد. این اطلاعات احتیاجات داخلی مدیریت را برآورده کرده و آنها با استفاده از این اطلاعات در جهت موفقیت، پیشرفت و برنامه ریزی واحد اقتصادی اقدامات مؤثری را انجام می دهد.
	توانایی هدفگذاری	در حوزه حسابداری مدیریت باید مشخص شود که همیشه اولویت ها و اهدافی که در سازمان وجود دارد در حال تغییر می باشد. سازمان ها برای اینکه بتوانند در این محیط پایداری خود را حفظ کنند به اطلاعات قابل اتکا و کافی نیاز دارند. بر همین اساس باید مشخص شود که یکی از بهترین این اطلاعات که می توانید در مسیر کاری خود داشته باشید حسابداری مدیریت است. این نمونه از شاخه های حسابداری به صورت ثابت و ایستا نمی باشد و همیشه شما باید آن را با محیط و سازمان مطابقت داده شود. این مسئله موجب گردد که روش های مناسب و چهارچوب های خاصی را برای تصمیم گیری های مدیران ارائه دهید.
	مهارت ارتباطی(شبکه سازی)	داشتن توانایی برقراری ارتباط قوی برای در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری ضروری است. ارتباط مؤثر توانایی انتقال ایده‌ها و اطلاعات را به روشی قابل‌درک برای همه به حسابداری مدیریت رفتاری در سطح فردی و گروهی

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

		می‌دهد.
مفاهیم اولیه حسابداری مدیریت رفتاری	فرآیند بودجه بندی	قدیمی ترین مسئله در حوزه حسابداری مدیریت با رویکرد رفتاری، فرآیند بودجه بندی است که شامل مشارکت بودجه، اثرات انگیزه، سبک رهبری و ضعیف کردن بودجه می باشد.
	مدیریت عملکرد	دومین مقوله، مدیریت عملکرد می باشد که عوامل اقتصایی، داخلی یا خارجی سازمان را به کمک ارزیابی عملکرد از بخش های سازمانی توضیح و بررسی می شود.
	اطلاعات و تصمیم گیری	سومین مقوله مورد توجه، اطلاعات و تصمیم گیری است که شامل ثبات داده ها و مسائل مربوط به نمایندگی است.

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول بالا شرایط مداخله‌گر دارای دو مقوله اصلی مهارت های رفتاری و اجتماعی و مفاهیم اولیه حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد.

در این پژوهش راهبردها به شرح جدول ۶ می‌باشد.

جدول(۶): کدگذاری باز و شرایط مربوط به راهبردها

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مولفه
اصول حسابداری مدیریت رفتاری	مباشرت	این مقوله فرعی که یکی از اصول حسابداری مدیریت رفتاری بوده که باعث میگردد روابط و منابع به شکل فعالانه ای مدیریت شود تا از دارایی های مالی و غیرمالی، شهرت و ارزش سازمان حفاظت شود.
	اعتماد	مباشرت، اعتماد را می سازد. پاسخگویی و مداقه، فرایند تصمیم گیری را عینی تر می سازد. موازنه منافع تجاری کوتاه مدت در برابر ارزش بلندمدت برای ذینفعان، اعتبار و اعتماد را بهبود می سازد.
	ارزش	که باعث می گردد تاثیر بر ارزش تحلیل و سناریوهای متفاوت شبیه سازی شود. در نتیجه روابط علت و معلولی بین درون داده ها و خروجی ها به اثبات می رسد.
	ربط پذیری	اطلاعات ربط پذیر به سازمان کمک می کند تا اطلاعات مورد نیاز برای ایجاد راهبرد و تاکتیک های اجرای آنها طرح ریزی شده و منبع یابی شوند.
	نفوذ/ اطلاع رسانی	که رعایت آن باعث بینشی در سازمان می شود که نافذ بوده و ارائه تصمیمات بهتر درباره راهبرد و اجرای آن در تمام سطوح سازمان می گردید.

منبع: یافته‌های پژوهش

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

همان طور که در جدول ۴۶ مشاهده می‌شود اصلی ترین مقوله راهبردی اصول حسابداری مدیریت رفتاریم ی‌باشد که شامل پنج مقوله مباشرت، اعتماد، ارزش، ربط پذیری و اطلاع رسانی است.

در این پژوهش پیامدها در دو مقوله اصلی شامل عوامل خارجی و عوامل داخلی است که عوامل خارجی دارای یک مقوله فرعی اعتماد اجتماعی، عوامل خارجی شامل رشد و توسعه بازار های مالی و رشد و توسعه مالی طبقه‌بندی شدند، که در جدول ۷ بیان شده است.

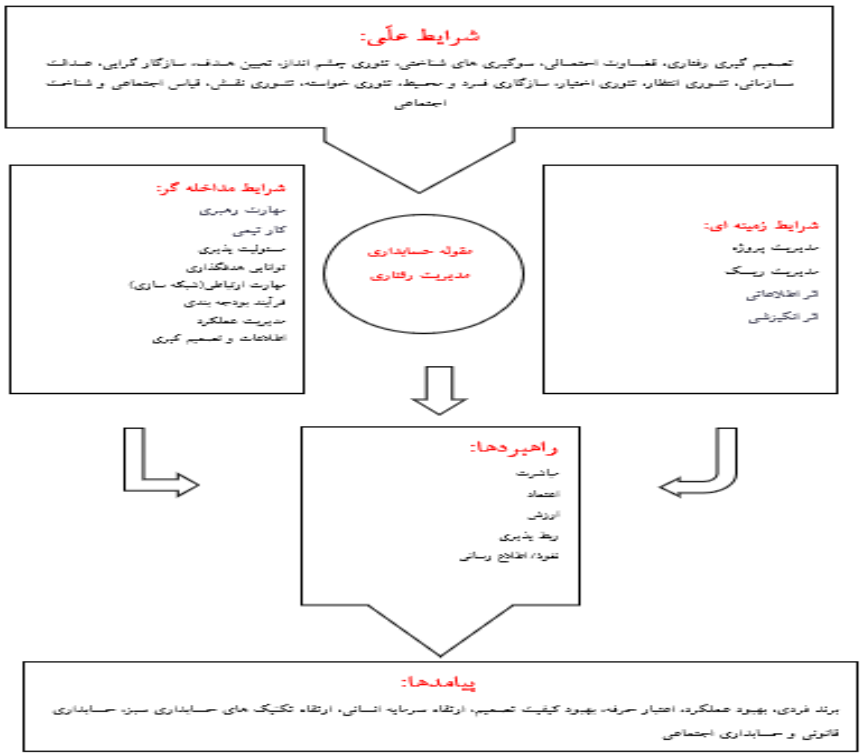
جدول(۷): کدگذاری باز و شرایط مربوط به پیامدها

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مولفه
سطح فردی	برند فردی	از اصلی ترین عوامل ایجاد برند فردی در حسابداری مدیریت رفتاری تمایز حسابدار مدیریت از از سایر افراد، خودشکوفایی و خود ارتقایی می باشد. این مقوله ها باعث ایجاد اعتبار و اصالت، ایجاد فرصت پیشرفت، متمایز و منحصر بودن در حوزه حسابداری مدیریت و دانش استفاده از ابزارهای اطلاعاتی و ارتباطب می باشد. همچنین انعطاف پذیری، درک استعدادهای درونی و علاقه به تخصص حسابداری مدیریت باعث ایجاد خودشکوفایی می گردد. در نهایت خودکنترلی، خودآگاهی و خودیادگیری باعث ایجاد مقوله خود ارتقائی می گردد.
	بهبود عملکرد	از اصلی ترین عوامل ایجاد بهبود در حسابداری مدیریت رفتاری بهبود کیفیت در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری شخصی و بهبود کیفیت در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری در سطح سازمانی می باشد.
سطح گروهی	اعتبار حرفه	از اصلی ترین عوامل ایجاد اعتبار در حرفه حسابداری مدیریت توسعه حرفه ای، تعهد حرفه ای و انسجام تیمی/ گروهی می باشد. این مقوله ها باعث ایجاد روابط عمومی مطلوب، شفاف یازی شخصیت حرفه ای، ارتقای منزلت حرفه ای، رعایت دقیق استانداردها و قوانین و ایجاد روابط مثبت و موثر در محیط کار مبتنی بر همکاریی چندسویه می باشد.
سطح سازمانی	بهبود کیفیت تصمیم گیری	از اصلی ترین عوامل بهبود کیفیت تصمیم گیری حسابداری مدیریت رفتاری در سطح سازمانی، شفاف بودن اطلاعات گزارش شده حسابداری مدیریت، درک بهتر گزارش ها و افزایش دقت در گزارش ها می باشد. همچنین از پیامدهای مهم حسابداری مدیریت رفتاری در سطح سازمانی ارتقاء کیفیت دارایی های نامشهود می باشد.
	ارتقاء سرمایه انسانی	
سطح جامعه(محیطی)	ارتقاء تکنیک های مربوط به حسابداری سبز،	از اصلی ترین عوامل ارتقاء تکنیک های مربوط به حسابداری سبز، حسابداری قانونی و حسابداری اجتماعی در سطح جامعه، ارتقاء مسئولیت سازمان ها در قبال جامعه و توسعه مالی و در نهایت توسعه پایدار شرکت

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

	حسابداری قانونی و حسابداری اجتماعی	ها می باشد.

منبع: یافته‌های پژوهش

شکل(۱): الگوی تجویزی نقد رفتار فردی و گروهی در قلمرو حسابداری مدیریت رفتاری

منبع: یافته‌های پژوهش

برای اعتباریابی کیفی الگو از روش دلفی استفاده شده است. هدف از این گام، ارزیابی و پالایش فهرست مقوله‌های اصلی و فرعی با استفاده از یکی از روش‌های توافق جمعی مانند روش دلفی، فیش بول و تل استار است. روش انتخابی برای این پژوهش، روش دلفی است. روش دلفی به عنوان یک روش تجربی معتبر برای دستیابی به توافق جمعی، هنگامی مورد استفاده قرار می‌گیرد که اطلاعات مورد نیاز انتزاعی(ذهنی) بوده و امکان حضور شرکت‌کنندگان در یک مکان برای تشکیل

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

جلسه وجود نداشته باشد. در این پژوهش در دور اول، فهرست مقوله‌ها زیرمقوله‌ها و مفاهیم در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت تا در مورد آنها اظهار نظر نمایند. در دور دوم، مجموعه عوامل گردآوری شده در اختیار خبرگان گروه دوم قرار گرفت. در دور اول، فهرست مولفه‌ها، شرایط علّی، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدهای حسابداری مدیریت رفتاری در اختیار این افراد قرار گرفت تا در مورد آنها در قالب طیف لیکرت، اظهار نظر نمایند. در مرحله اول، چند مفهوم ادغام شد و برخی موارد اصلاح گردید. یافته‌های مرحله دوم حاکی از آن بود که خبرگان به اتفاق نظر رسیدند. بنابراین برای تعیین معنی‌داری مقوله‌های استخراج شده با استفاده از پرسشنامه از آزمون دوجمله‌ای در سطح (۰/۵) بهره گرفته شد. به منظور استفاده از این آزمون باید مقادیر داده‌ها را به دو گروه طبقه‌بندی کرد. لذا پاسخ‌های خیلی کم، کم و بدون نظر در گروه اول و پاسخ‌های زیاد و خیلی زیاد در گروه دوم قرار گرفتند.

جدول(۸): گزاره‌های مفهومی مرتبط با مفاهیم به دست آمده از دلفی

عنوان مقوله	احتمال مشاهده شده		Sig
	≤3	>3	
اثرات تکنیک ها	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۳۵
اصول	۰/۱۳	۰/۸۷	۰/۰۰۰
جامعه	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۳۵
روانشناسی اجتماعی	۰/۱۳	۰/۸۷	۰/۰۰۷
روانشناسی انگیزش	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۰۰
روانشناسی شناختی	۰	۱	۰/۰۳۵
سازمانی	۰/۱۳	۰/۸۷	۰/۰۰۷
فردی	۰/۱۳	۰/۸۰	۰/۰۰۰
مدیریت	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۳۵
مفاهیم	۰	۱	۰/۰۰۰
مقوله محوری	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۳۵
مهارت ها	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۳۵
گروهی	۰/۲۰	۰/۸۰	۰/۰۳۵

منبع: یافته‌های پژوهش

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

با توجه به نتایج آزمون دوجمله‌ای در جدول ۸، تمامی مقوله‌ها در سطح ۰/۰۵ معناداراست. بنابراین ابعاد بالا به عنوان مولفه‌های مولفه‌های حسابداری مدیریت رفتار فردی و گروهی در نظر گرفته شدند.

نتیجه‌گیری و بحث

با توجه به نتایج به دست آمده از مصاحبه با خبرگان و نیز اعتباریابی الگو می‌توان گفت در زمینه شرایط علّی، بیشتر افراد متخصص و صاحب نظر در زمینه حرفه حسابداری مدیریت معتقد بودند که مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر حسابداری مدیریت رفتاری مقوله‌هایی مانند فاز های روانشناختی شامل روانشناسی شناختی، روانشناسی انگیزش و روانشناسی اجتماعی می‌باشد. مقوله محوری در این پژوهش حسابداری مدیریت رفتاری در سطوح فردی، گروهی، سازمانی و اجتماعی می‌باشد. دو مقوله اصلی یعنی عوامل مدیریتی و اثرات تکنیک های حسابداری مدیریت شرایط زمینه‌ای را تشکیل دادند. اولین مقوله از شرایط زمینه‌ای مربوط به مدیریت پروژه و مدیریت ریسک می‌باشد. مدیریت ریسک در حوزه حسابداری مدیریت رفتاری زمینه سازی سطوح مختلف آن را فراهم می آورد. منظور از مدیریت ریسک در این حوزه، فرآیند شناسایی، ارزیابی، و واکنش به عدم اطمینان ناشی از فعالیتهای سازمان برای حمایت از دستیابی به اهداف راهبردی حسابداری مدیریت می باشد. دومین مقوله شامل اثرات اطلاعاتی و انگیزشی است. اثرات اطلاعاتی تکنیکهای حسابداری مدیریت شامل این مساله می باشد که افراد منطقی چگونه ابتکارات ذهنی را برای یافتن و پردازش اطلاعات حسابداری مدیریت بکار میبرند و اینکه اطلاعات حسابداری مدیریت چگونه انتخاب و کاربرد ابتکارات ذهنی و بازنمایی های ذهنی افراد را تحت تاثیر قرار می دهد. شرایط مداخله‌گر دارای دو مقوله اصلی مهارت های رفتاری و اجتماعی و مفاهیم اولیه حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد. اولین مقوله از شرایط مداخله‌گر مهارت های رفتاری و اجتماعی است که شامل مقوله‌هایی فرعی مهارت رهبری، کار تیمی، مسئولیت پذیری، توانایی هدفگذاری و مهارت شبکه سازی می‌باشد و مقوله مفاهیم اولیه حسابداری مدیریت رفتاری شامل فرایند بودجه بندی، مدیریت عملکرد و اطلاعات و تصمیم گیری است. تنها مقوله اصلی راهبردی اصول حسابداری مدیریت رفتاری می‌باشد که شامل پنج مقوله مباشرت، اعتماد، ارزش، ربط پذیری و میزان نفوذ است. مباشرت، اعتماد را می سازد. پاسخگویی و مداقه، فرایند تصمیم گیری را عینی تر می سازد. در این پژوهش پیامدها در چهار مقوله اصلی شامل سطح فردی، سطح گروهی، سطح سازمانی و سطح اجتماعی است که سطح فردی شامل برند فردی و بهبود عملکرد می باشد. از اصلی ترین عوامل ایجاد برند فردی در حسابداری مدیریت رفتاری تمایز حسابدار مدیریت از از سایر افراد،

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

خودشکوفایی و خود ارتقایی می باشد. این مقوله ها باعث ایجاد اعتبار و اصالت، ایجاد فرصت پیشرفت، متمایز و منحصر بودن در حوزه حسابداری مدیریت و دانش استفاده از ابزارهای اطلاعاتی و ارتباطب می باشد. در نهایت می‌توان گفت با توجه به نتایج به دست آمده یافته‌های این پژوهش در حالت کلی با نتایج شامپان و همکاران(۲۰۰۷)، لامبرث(۲۰۰۷) و نیکومرام و جلیلی(۱۳۹۹) همسو می‌باشد.

با توجه به مدل مفهومی پیشنهادی پژوهش، نظام اطلاعاتی حسابداری مدیریت بعنوان یک نظام اطلاعاتی جامع تحت تاثیر عوامل محیطی و محاطی گوناگون و ملاحظات و مولفه های رفتاری مختلف قرار دارد. در واقع سر فصل جداگانه ای تحت عنوان حسابداری مدیریت رفتاری را می توان به عنوان یک زیر مجموعه از نظام اطلاعاتی حسابداری مدیریت در نظر گرفت که تحت تاثیر عوامل و مولفه های رفتاری قرار دارد. مولفه های رفتاری افراد در دو سطح خرد و کلان قابل بررسی می باشد.

مهم‌ترین محدودیت پژوهش به روش (نظریه داده بنیاد) پژوهش مربوط می‌شود که البته نوعی محدودیت ذاتی آن است. هرچند تئوری داده بنیاد برای تئوری‌های بومی بسیار مفید است، همانند سایر روش‌های پژوهش کیفی با محدودیت تعمیم‌دهی مواجه است؛ بدین معنا که لزوماً نتایج این پژوهش برای سایر محیط‌ها و محیط سایر کشورها مناسب نیست. مشکل ذاتی دیگر این روش پژوهش، احتمال ورود قضاوت‌های شخصی محقق است که تلاش شد با روش‌های آزمون مقبولیت مختلف، این قضاوت‌های شخصی در انجام پژوهش حداقل شود. نبود پژوهش مشابه در این زمینه (حسابداری مدیریت رفتار فردی و گروهی) یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر بود. که با وجود تلاش بسیار پژوهشگر موفق به یافتن پژوهشی نشد که به طور مستقیم به این موضوع پرداخته باشد.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

منابع

۱. ابوالمعالی. خدیجه، (۱۳۹۱)، پژوهش کیفی: از نظریه تا عمل، تهران، انتشارات علم. ۶(۱۲):۱-۶۳۶.

۲. رهنمای رودپشتی، فریدون. رستمی مازویی (۱۳۹۴)، مروری بر تئوری های روانشناسی در تحقیقات حسابداری مدیریت، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، ۸(۲۶):۴۲-۵۸.

۳. رهنمای رودپشتی، فریدون. نیکو مرام، هاشم و جلیلی، آرزو (۱۳۹۲)، تاثیر سوگیری های قضاوتی بر کارکرد تکنیک های حسابداری مدیریت، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، ۶(۱۶):۶۲-۷۰.

۴. عاطفی فر. علیرضا و سلیمانی بشلی. علی، (۱۳۹۸)، رفتارشناسی مالی، انتشارات آیلار.پ رضایی دولت آبادی. حسین و مهرآذین. سمیرا، (۱۳۹۲)، تحلیل نقش حسابداری مدیریت در ایجاد مزیت رقابتی برای سازمان ها، در محیط های متغیر و پویا، پژوهش های حسابداری، ۱۱(۶): ۸۰-۹۰.

۵. کاظمی نجف آبادی مصطفی. (۱۴۰۰)، اثر تقوا بر تصمیم گیری اخلاقی در کسب وکار از منظر اقتصاد اسالمی. نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی. ۱۰(۳۵): ۱۰۱-۱۲۵.

۶. مرادزاده زرگر مصطفی، سعیدی. پرویز، گرکز. منصور و معطوفی. علیرضا. (۱۴۰۲)، بررسی نقش موله های کیفی موثر در تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و کنترل احساس پشیمانی. ۱۲(۴۳):۲۹۳-۳۲۵.

۷. حسینی. سیدرضا و مشیری. سیدروح الله، (۱۴۰۲)، بررسی انتقادی دیدگاه ها و جریان های اقتصاد اسلامی، ۱۲(۴۳): ۲۷-۴۹.

8. Gilovich.T, D. Keltner, and R.Nisbett, (2006). "Socila Psychology", Newyork: WWW.Norton& company,6(4):122-134.
9. Teylor. S.,L. Peplau, and D. Sears, (2006). "Social Psychology", Upper saddle river, NJ:Prentice Hall, Eleventh edition, 21(5):32-45.
10. Hannan. L., R. Krishnan and A. Newman, (2008). "The effect of disseminating relative performance feedback in tournament and individual performance compensation plans", The Accounting Review 83(4): 893-913.
11. Rowe, C., (2014). "The effect of accounting report structure and team structure on performance in cross-functional teams", The Accounting Review 79(4): 1153-1180.
12. Gonzalez, R., H. Langholtz, and B. Sopchak (2002), 'Minimizing cost in resourceallocation decisions'. Organizational Behavior and HumanDecision Processes 89(2): 1032–1057.
13. Kader, M. A. and Luther, R. (2004). "An Empirical Investigation of the Evolution of Management Accounting Practices", WP, 4(6):54-60.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

14. Birnberg, J.(2011). A proposal framework for behavioral accounting research.
Behavioral research in accounting. 23,(1); 1-43. Birnberg, J., Luft, J. and Shields, M.(2007). Handbook of Management Accounting Research. Elsevier Ltd.4(2):12-20.
15. Birnberg, J.(2011). A proposal framework for behavioral accounting research.
Behavioral research in accounting. 23(1):1-43. Birnberg, J., Luft, J. and Shields, M.(2007). Handbook of Management Accounting Research. Elsevier Ltd. 20(2):33-51.
16. Kamal, Shah; (2015). "Historical Evolution of Management Accounting". The Cost and Management, 4(43): 12-19.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-25]